

Benchmark-onderzoek

Advocatuur 2021

Voorwoord

Voor het tweede jaar op rij ondervroegen we de Belgische advocatuur⁽¹⁾. De doelstelling was deze keer om de resultaten van het vorige jaar te vervolledigen, te bevestigen, te nuanceren of om trends waar te nemen. Bovendien werden een aantal extra vragen toegevoegd.

We behandelden volgende topics: hoe organiseert een advocatenkantoor zich? Is het hanteren van een vast uurtarief nog steeds de norm binnen de advocatuur? Zijn er verschillen wat betreft prijspolitiek, samenstelling, interne organisatie ... tussen de zogenaamde nichekantoren en kantoren die legio aan materies behandelen? Men kan zich afvragen of er hier ook regionale verschillen te vinden zijn. Hoeveel uren werkt een advocaat en hoeveel uren kan hij factureren? En wat met het toekomstperspectief van de advocaat? Gaat hij zijn kantoor verder optimaliseren, mikt hij op stabilisatie of op groei?

Uit een aantal gesprekken met advocaten, bleek ook bij hen de nieuwsgierigheid te bestaan om te weten hoe zij zich verhouden tot hun confraters. In heel wat landen in Europa bestond reeds een dergelijke bevraging. In België zien we gelijkaardige onderzoeken bij een aantal lokale balies.

Met deze benchmark wil Wolters Kluwer bijdragen aan een representatief beeld van de Belgische advocatuur anno 2022, zowel bij kleine tot middelgrote kantoren. Zonder de input van de vele respondenten, had dit niet mogelijk geweest. Onze dank daarvoor!

Veel leesplezier!

Martine Schoonbroodt
Marketing Manager Legal Software
Wolters Kluwer

Voorwoord

Over het onderzoek

1. Het profiel van de deelnemers
2. Hoe zijn de kantoren georganiseerd?
3. Hoe zien kantoren hun samenstelling evolueren?
4. Hoeveel dossiers behandelt een advocaat per jaar?
5. Welk prijsbeleid voert de Belgische advocaat?
6. Hoeveel uur per dag werkt en factureert de Belgische advocaat?
7. Wat is de impact van de COVID-crisis op de omzet?
8. Hoe werkt de advocaat verder aan zijn toekomst?
9. Een aantal opmerkelijke bevindingen

⁽¹⁾ Zie het rapport 2020: <https://landing-kleos.wolterskluwer.com/benl-whitepaper-benchmark-2020>

Over het onderzoek

Dataverzameling

Kleine, middelgrote en grote advocatenkantoren zijn tijdens de periode van 1 september tot en met 2 november 2021 benaderd geweest via LinkedIn, LegalWorld.be en verschillende Ordes om een online vragenlijst in te vullen. Dit heeft geleid tot 411 ingevulde vragenlijsten (225 Nederlandstalige en 186 Franstalige).

Betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek

Aangezien de meeste vragen voor de respondenten verplicht in te vullen waren, varieerde de respons per individuele enquêtevraag niet veel. De resultaten van het onderzoek kunnen dan ook als representatief beschouwd worden. De totale omvang van 411 deelnemers en de brede spreiding geeft een goed beeld van de belangrijkste trends en ontwikkelingen in België op de onderzochte onderwerpen.

Het profiel van de deelnemers

Om de cijfers juist te interpreteren, is het van belang om de representativiteit na te gaan alsook de profielen te begrijpen van de deelnemers. Hieronder geven we een aantal inzichten mee.

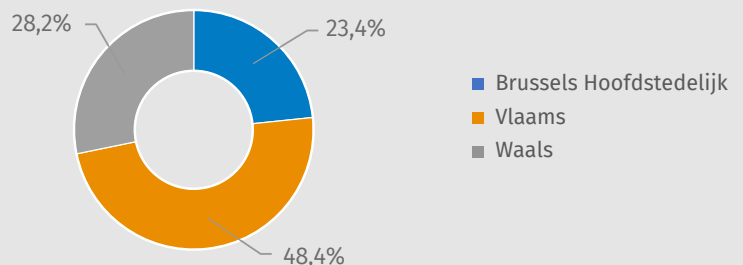
Tabel 1: Deelnemers in functie van grootte advocatenkantoor

#advocaten/kantoor	#	%
+20	39	9,5%
11-20	53	12,9%
6-10	69	16,8%
2-5	137	33,3%
Solo	113	27,5%
Totaal	411	100,0%

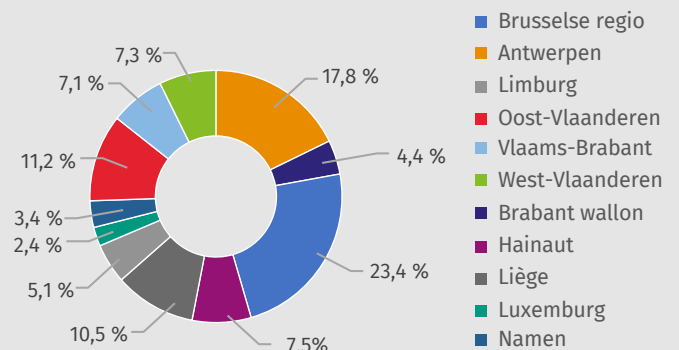
We zien een evenwichtige spreiding per segment (grootte advocatenkantoor) in functie van het huidig aantal kantoren. Er is geen te grote representatie van grote kantoren.

Figuur 1: Regionale spreiding respondenten

Deelnemers per gewest

Deelnemers per provincie

De verschillende regio's zijn goed vertegenwoordigd. Het deelnamepercentage is in verhouding tot het aantal advocaten. Vooral de provincies Antwerpen, Oost-Vlaanderen en Liège lieten van zich horen. Voor de provincies Luxemburg, Limburg en Namur zijn de antwoorden eerder beperkt.

Tabel 2: Aantal advocaten per provincie en per grootte kantoor

# advocaten/kantoor	Solo		2-5		6-10		11-20		+20	
	#	%	#	%	#	%	#	%	#	%
Antwerpen	20	17,7%	22	16,1%	18	26,1%	5	9,4%	8	20,5%
Brabant wallon	8	7,1%	4	2,9%	4	5,8%	2	3,8%		0,0%
Brussel/Bruxelles	15	13,3%	23	16,8%	14	20,3%	25	47,2%	19	48,7%
Hainaut	13	11,5%	11	8,0%	6	8,7%	1	1,9%		0,0%
Liège	11	9,7%	17	12,4%	4	5,8%	4	7,5%	7	17,9%
Limburg	2	1,8%	6	4,4%	8	11,6%	4	7,5%	1	2,6%
Luxemburg	2	1,8%	8	5,8%		0,0%		0,0%		0,0%
Namur	4	3,5%	10	7,3%		0,0%		0,0%		0,0%
Oost-Vlaanderen	18	15,9%	17	12,4%	7	10,1%	2	3,8%	2	5,1%
Vlaams-Brabant	12	10,6%	7	5,1%	4	5,8%	6	11,3%		0,0%
West-Vlaanderen	8	7,1%	12	8,8%	4	5,8%	4	7,5%	2	5,1%
Totaal	113	100%	137	100%	69	100%	53	100%	39	100%

Het marktsegment of de grootte van het kantoor wordt in deze studie bepaald op basis van het aantal advocaten of partners in een kantoor. Bij de respondenten zien we een goede vertegenwoordiging van elk marktsegment (zie Tabel 2). Het hogere aantal grote kantoren in het Brusselse komt overeen met de werkelijkheid.

2 Hoe zijn de kantoren georganiseerd?

In welke mate laten advocatenkantoren zich ondersteunen door stagiairs? En hoeveel ondersteunend personeel (administratieve krachten, financiële profielen, knowledge managers ...) is waar aan de slag?

Tabel 3: Aantal advocaten en stagiairs in kantoren

Gewest	Provincie	# respondenten	Advocaten	Stagiairs	AVG stagiairs/kantoor
Brussel	Brussel/Bruxelles	96	1325	417	4,3
	Brussel Totaal	96	1325	417	4,3
Vlaanderen	Antwerpen	73	553	144	2,0
	Limburg	21	163	33	1,6
	Oost-Vlaanderen	46	210	39	0,8
	Vlaams-Brabant	29	152	40	1,4
	West-Vlaanderen	30	201	43	1,4
	Vlaanderen Totaal	199	1279	299	1,5
Wallonië	Brabant wallon	18	78	12	0,7
	Hainaut	31	101	12	0,4
	Liège	43	359	66	1,5
	Luxemburg	10	25	5	0,5
	Namur	14	27	2	0,1
	Wallonië Totaal	116	590	97	0,8
	Totaal	411	3194	813	2,0

Tabel 4: Gemiddeld aantal stagiairs per grootte van het advocatenkantoor

Segment	# respondenten	Advocaten	Stagiairs	AVG stagiairs / kantoor
Solo	113	113	11	0,1
2-5	137	446	61	0,4
6-10	69	527	99	1,4
11-20	53	761	181	3,4
+20	39	1347	461	11,8
Totaal	411	3194	813	2,0

Tabel 5: Aantal fee-earners per marktsegment en belang ondersteunend personeel

Segment	# respondenten	Fee-earners*	Ondersteunend**	AVG ondersteunend/ kantoor
Solo	113	124	67	0,6
2-5	137	507	221	1,6
6-10	69	626	191	2,8
11-20	53	942	213	4,0
+20	39	1808	562	14,4
Totaal	411	4007	1254	3,1

* Fee-earners = partners, advocaten en advocaat-stagiairs

** Ondersteunend personeel = o.a. administratieve krachten, financiële profielen, knowledge managers

Tabel 6: Belang ondersteunend personeel per gewest en marktsegment

Segment	Gewest	Respondenten	AVG ondersteunend
Solo	Brussel	15	0,5
	Vlaanderen	60	0,5
	Wallonië	38	0,7
Solo Totaal		113	0,6
2-5	Brussel	23	1,1
	Vlaanderen	64	1,6
	Wallonië	50	1,9
2-5 Totaal		137	1,6
6-10	Brussel	14	2,0
	Vlaanderen	41	2,9
	Wallonië	14	3,1
6-10 Totaal		69	2,8
11-20	Brussel	25	3,8
	Vlaanderen	21	3,5
	Wallonië	7	6,1
11-20 Totaal		53	4,0
+20	Brussel	19	19,4
	Vlaanderen	13	8,8
	Wallonië	7	11,3
+20 Totaal		39	14,4
Totaal		411	3,1

Belangrijkste inzichten

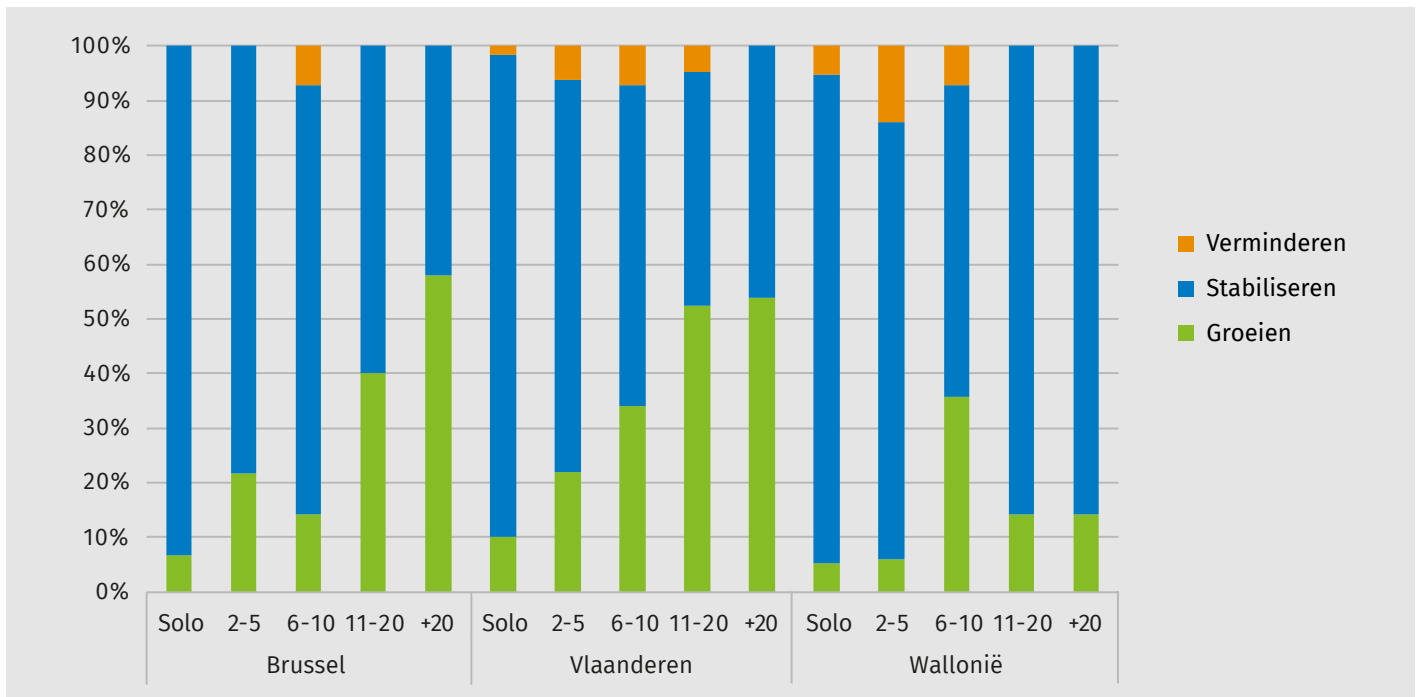
- Stagiairs zijn vooral werkzaam in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: gemiddeld tellen we 4,3 stagiairs per bevraagd kantoor ten opzichte van 1,5 in Vlaanderen en 0,8 in Wallonië (zie tabel 3). Het overwicht aan grote kantoren speelt daar ongetwijfeld een rol in (zie tabel 2). In onze enquête 2020 was er een minimaal verschil tussen het aantal stagiairs in Vlaanderen en Wallonië. Dit jaar geven de Vlaamse respondenten quasi het dubbel aantal stagiairs aan.
- Hoe groter het kantoor, hoe meer stagiairs er werkzaam zijn. In de middelgrote kantoren is er 1 stagiair per 5 advocaten. Solo- en middelgrote kantoren hebben zelden een stagiair.
- Kantoren laten zich verhoudingsgewijs meer ondersteunen door administratieve of financiële profielen (zie tabel 5) dan door stagiairs. Vanaf het moment dat 2 advocaten een kantoor vormen, is een administratieve kracht een must.
- Opmerkelijk is dat in Wallonië en Vlaanderen opmerkelijk meer ondersteunend personeel tewerkgesteld is dan in Brussel (zie tabel 6).

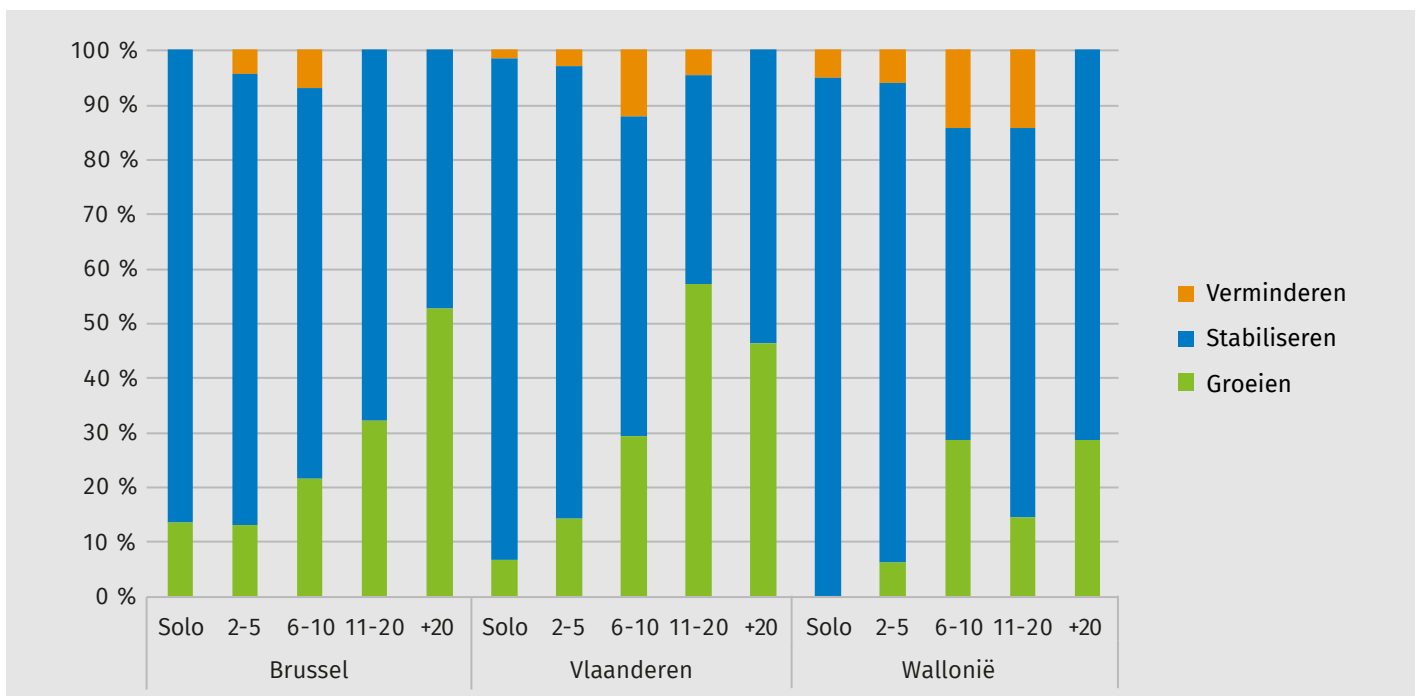
3

Hoe zien kantoren hun samenstelling evolueren?

Figuur 2: Evolutie van het aantal advocaten/vennoten per regio en marktsegment

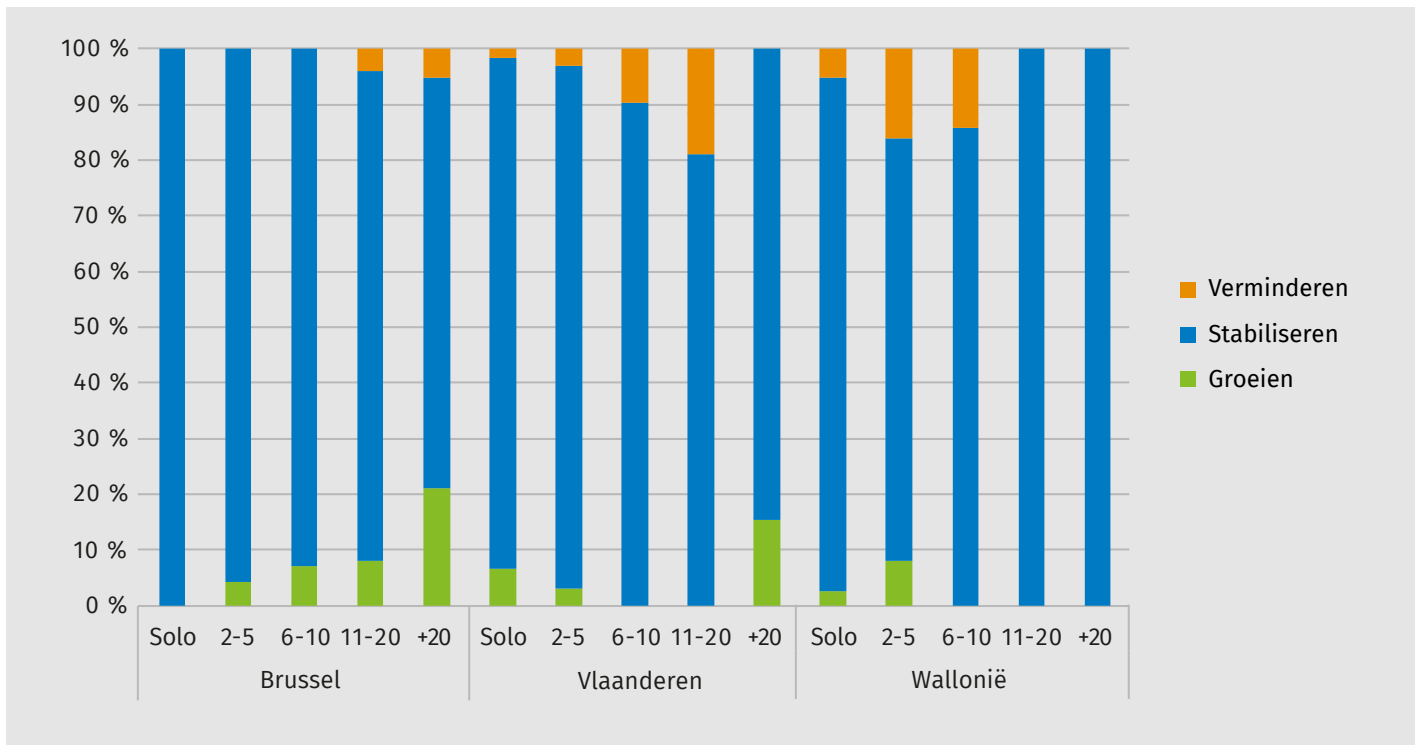

Figuur 3: Evolutie van het aantal stagiairs per gewest en marktsegment

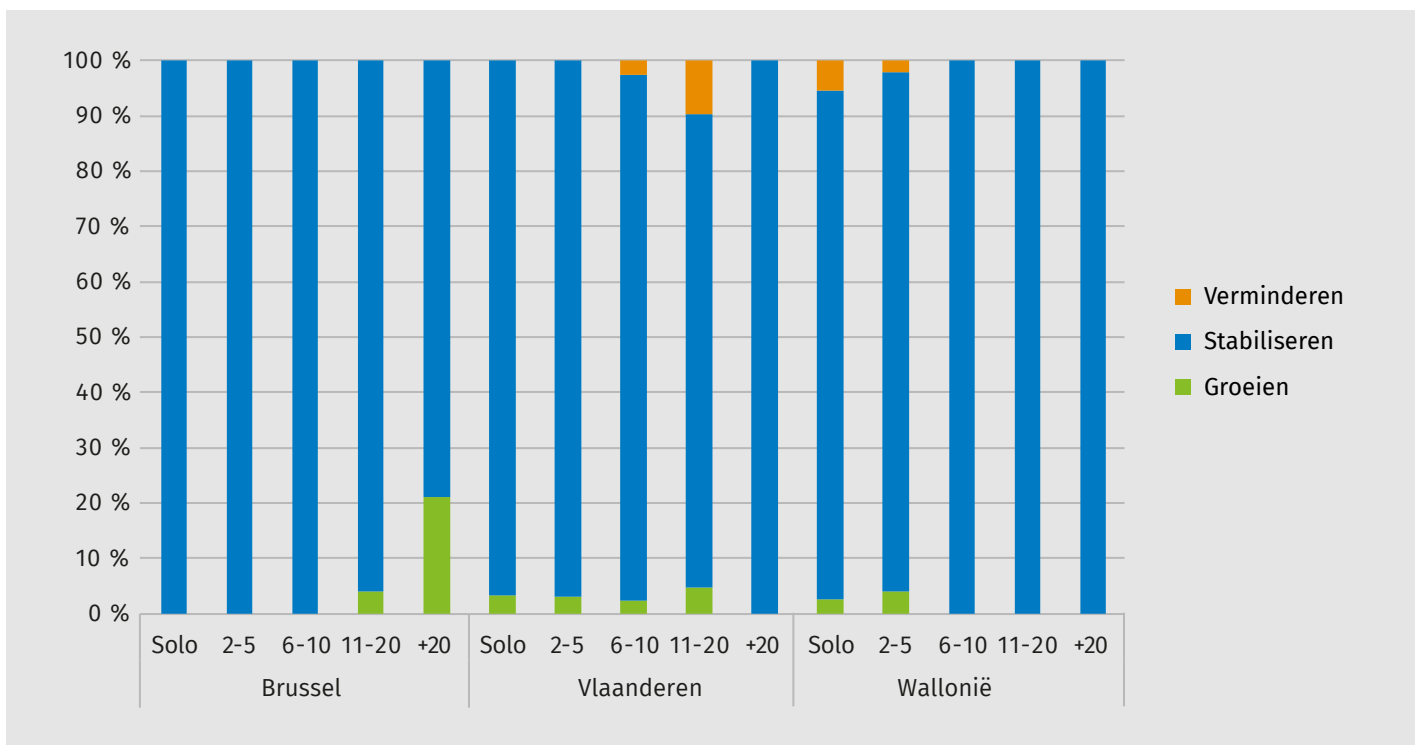

Figuur 4: Evolutie van het administratief personeel per regio en marktsegment

Figuur 5: Evolutie ondersteunend personeel (financieel, paralegal ...) per regio en marktsegment

Belangrijkste bevindingen

- Op een uitzondering na, verwachten de soloadvocaten dat ze zelfstandig zullen verder werken het komende jaar (zie figuur 2). In alle gewesten zien we groeiverwachtingen ij 10 tot 30% van de kantoren vanaf 2 advocaten. Opvallend is ook dat Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest percentueel de meeste groei verwachten. In tegenstelling tot de enquête 2020, verwachten een aantal Waalse kantoren de groei van hun activiteiten. Algemeen zien we een positieve trend. Slechts weinig kantoren denken dat het aantal advocaten in hun praktijk zal verminderen.
- De respondenten in het marktsegment > 11 advocaten verwachten een significante groei van 30 tot 50% van het aantal stagiairs (zie figuur 3). In tegenstelling tot de enquête 2020 verwacht niet alleen Vlaanderen, maar ook het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een grotere groei in stagiairs dan in Wallonië. Ook hier is de trend positiever dan in 2020.
- In tegenstelling tot de evolutie van het aantal advocaten en stagiairs, zien we eerder een status quo van het toekomstig aantal tewerkgestelde administratieve krachten in alle gewesten en over alle segmenten. De tendens was licht negatief in 2020 (zie figuur 4).
- Wat ondersteunend personeel (financieel, paralegal, knowledge manager ...) betreft, zien we in alle regio's een status quo (zie figuur 5). Hier noteren we geen verschil met de enquête 2020.

4 Hoeveel dossiers behandelt een advocaat per jaar?

Tabel 7: Aantal dossiers behandeld de voorbije 12 maanden per advocaat/vennoot

Gewest	Segment	Resultaten 2021		Resultaten 2020	2021/2020
		Aantal bestanden*	Gemiddeld aantal van zaken per advocaat	Gemiddeld aantal van zaken per advocaat	%
Brussel	Solo	1616	98,9	74	34%
	2-5	3834	49,9	60	-17%
	6-10	3724	31,7	41	-23%
	11-20	9471	26,3	34	-23%
	+20	14449	13,7	21	-35%
Brussel Totaal		33094	47,0	42	12%
Vlaanderen	Solo	6237	106,9	122	-12%
	2-5	17321	80,5	91	-12%
	6-10	20559	63,8	89	-28%
	11-20	12133	37,8	52	-27%
	+20	15930	44,8	51	-12%
Vlaanderen Totaal		72180	79,38	95	-16%
Wallonië	Solo	5572	135,1	94	44%
	2-5	13529	96,2	144	-33%
	6-10	20552	231,3	73	217%
	11-20	3798	33,3	74	-55%
	+20	14100	80,2	-	-
Wallonië Totaal		57551	83,8	119,1	-30%
Algemeen totaal		162825	83,6	87	-4%

* Aantal dossiers verwerkt voorbije 12 maanden van alle respondenten samen.

Tabel 8: Aantal dossiers behandeld voorbij 12 maanden in functie van aantal rechtstakken

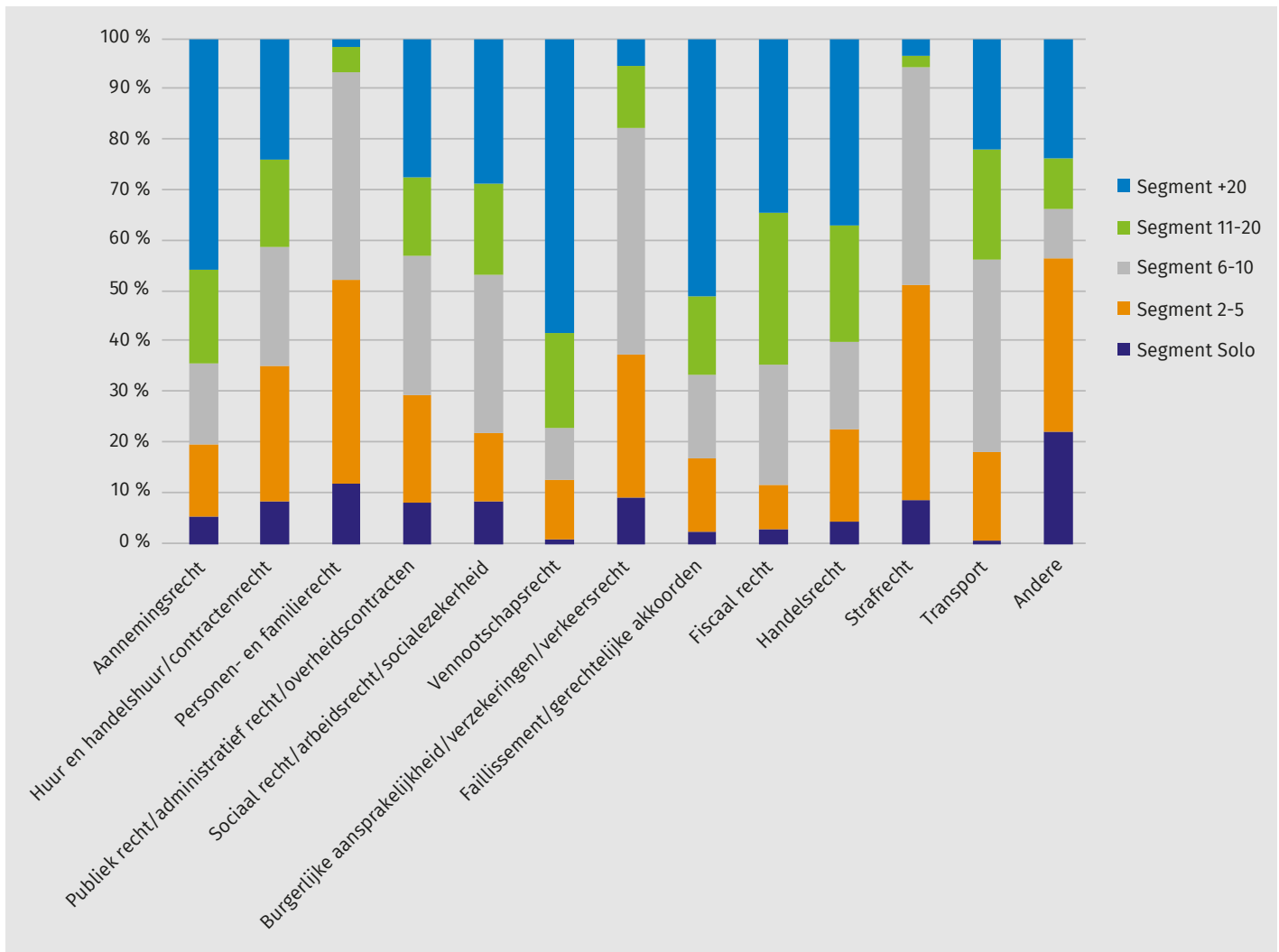
Segment	Niche vs breed	Aantal dossiers	Gemiddeld aantal dossiers per advocaat
Solo	Blanc	100	100
	Breed	6510	117
	Niche	6815	114
Solo Totaal		13425	115
2-5	Breed	21600	88
	Niche	13084	72
2-5 Totaal		34684	81
6-10	Breed	31571	121
	Niche	13264	54
6-10 Totaal		44835	89
11-20	Breed	17279	37
	Niche	490	25
11-20 Totaal		25402	32
+20	Blanc	2500	32
	Breed	28233	57
	Niche	10900	34
+20 Totaal		44479	25
Totaal		162825	84

Als nichekantoor werd gedefinieerd, alle respondenten die maximaal 2 juridische specialisaties hebben opgegeven.

Tabel 9: Gemiddeld aantal dossiers behandeld voorbij 12 maanden per fee-earner voor nichekantoren of kantoren met brede specialisatie

Niche vs Breed	Gewest	Aantal dossiers	Gemiddeld aantal dossiers per advocaat
Breed	Brussel	19311	44
	Vlaanderen	49575	80
	Wallonië	36307	146
Breed Totaal		105193	93
Niche	Brussel	13783	49
	Vlaanderen	21505	79
	Wallonië	19744	93
Niche Totaal		55032	74
Totaal		162825	84

Figuur 6: Juridische specialisatie per marktsegment

Belangrijkste bevindingen

- In Vlaanderen (79) en Wallonië (83) worden per advocaat of vennoot merklijk meer dossiers per jaar behandeld dan in Brussel (47). Het zijn vooral de kleinere structuren (Solo en 2-5 advocaten) die hoge volumes draaien (zie tabel 7). In vergelijking met 2020 zien we een hoger aantal dossiers behandeld in de Brusselse regio, daar waar we in Vlaanderen (-16%) en Wallonië (-30%) een vermindering vaststellen.
- Als we kijken naar het aantal juridische specialisaties dat een advocatenkantoor behandelt, zien we in alle segmenten, met uitzondering van de advocatenkantoren met 2 tot 5 advocaten, minder dossiers bij de nichekantoren. Zo behandelt een solist die veel rechtstakken behandelt 24% meer dossiers per jaar, een kantoor met > 6 advocaten zelfs 45% meer (zie tabel 8) dan een gespecialiseerd kantoor.
- Als we het aantal dossiers per advocaat/vennoot kruisen op basis van gewest en aantal specialisaties, leren we dat nichekantoren gemiddeld 74 dossiers per jaar behandelen ten opzichte van 92 dossiers voor de andere kantoren (zie tabel 9).
- Inzoomend op de specialisaties van de kantoren, zal het voor niemand een verrassing zijn dat de domeinen 'Transport', 'Fiscaal recht', 'Faillissementen' en 'Publiek/administratief recht' voorbehouden zijn voor de eerder grotere kantoren. 'Strafrecht', 'Personen- en familierecht' en 'Burgerlijk recht' worden vaker door kleine kantoren opgepikt (zie figuur 6).

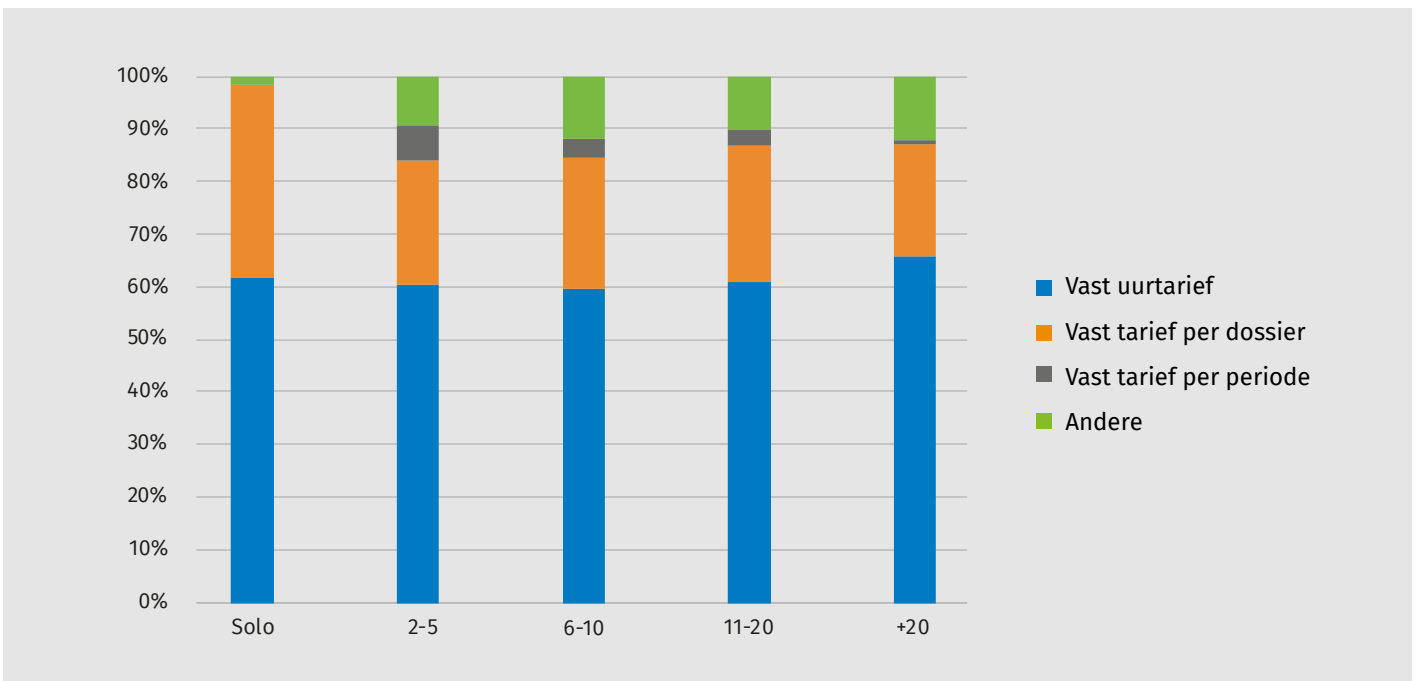

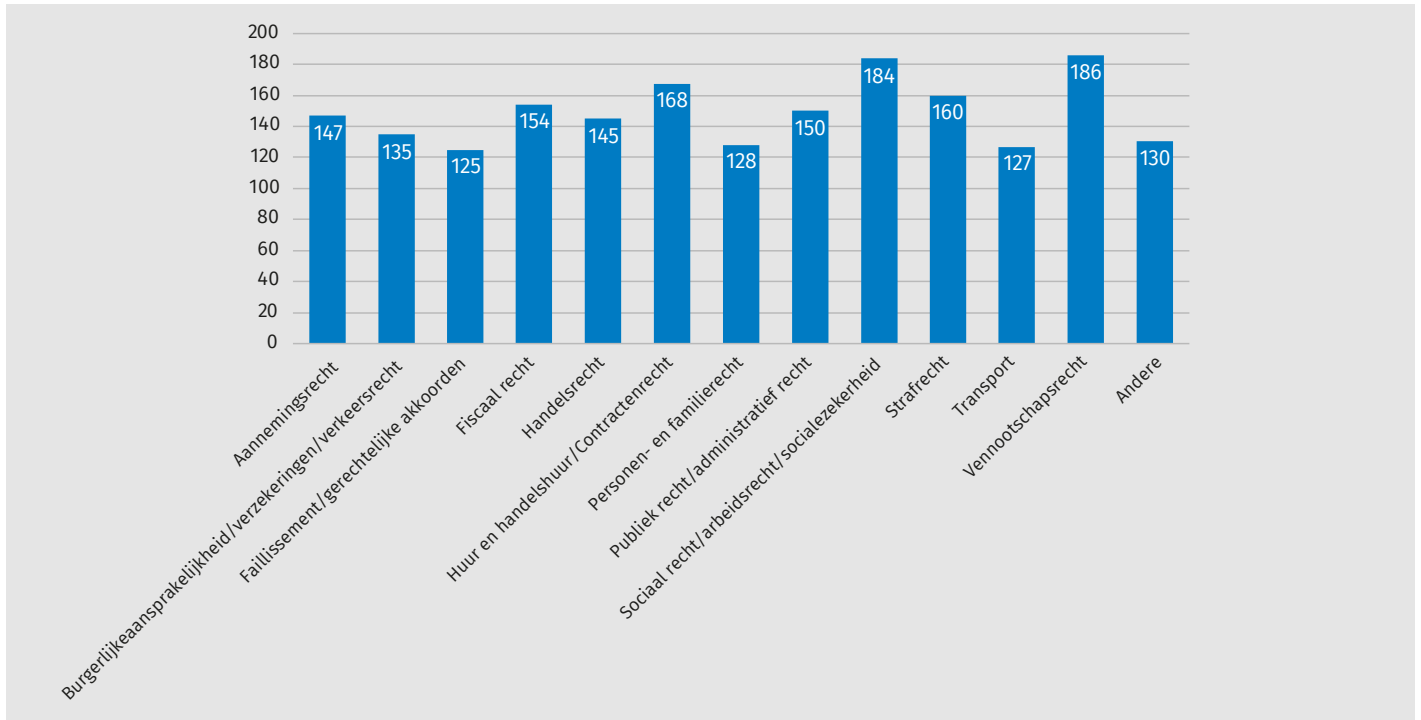
5

Welk prijsbeleid voert de Belgische advocaat?

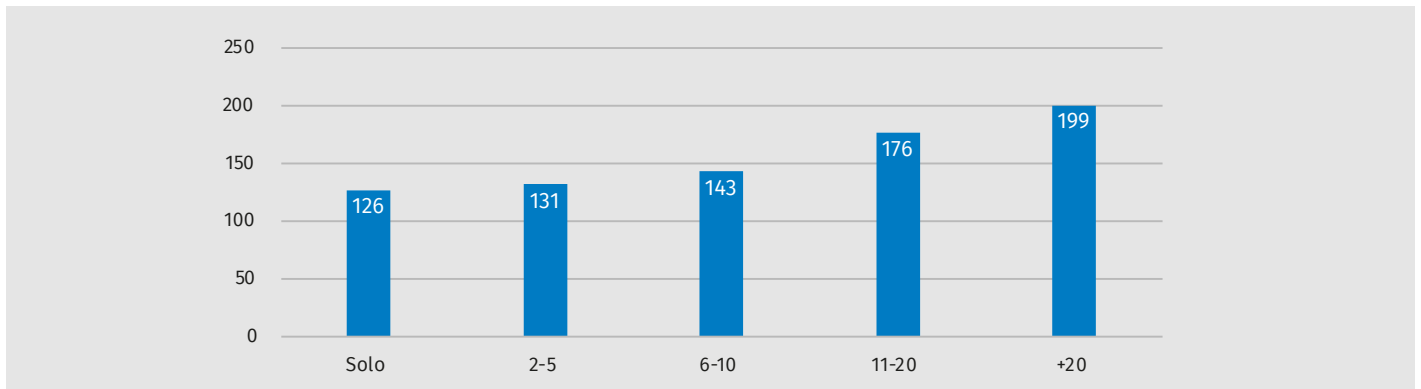
Figuur 7: Tarietype per grootte advocatenkantoor

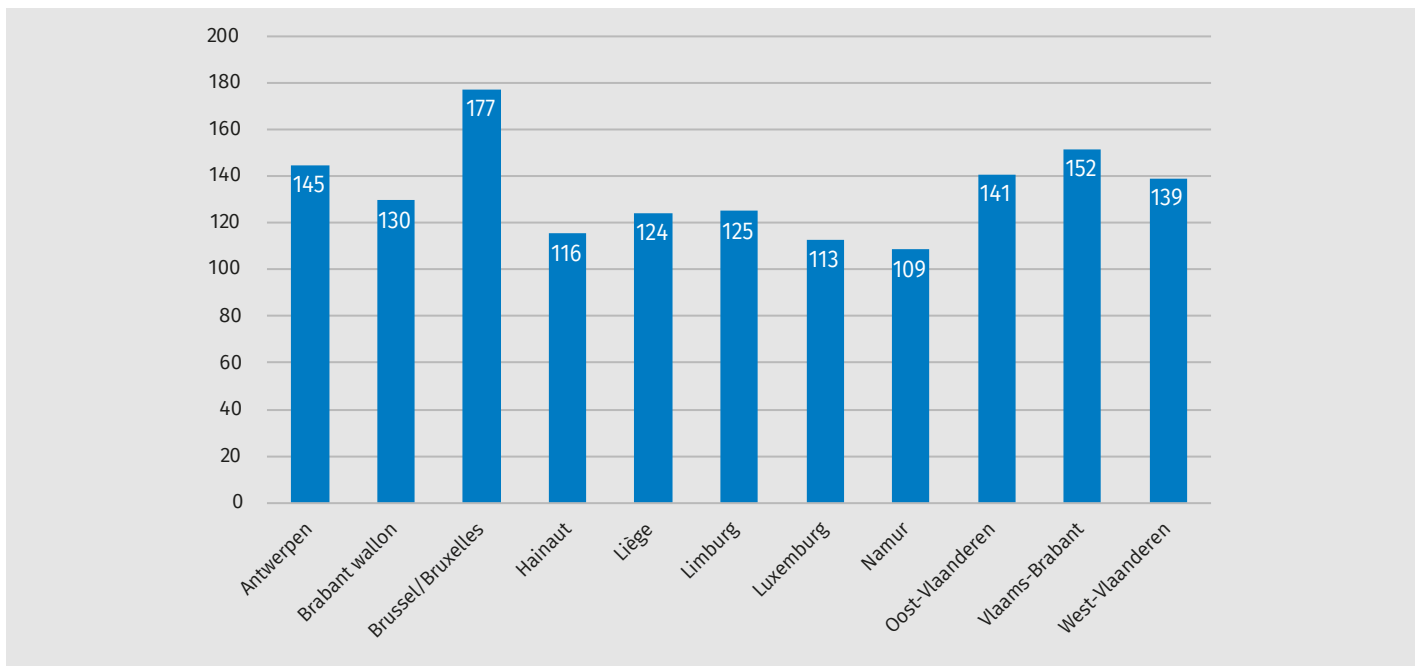
Figuur 8: Uurtarief (€ excl. btw) per specialisatiedomein

Figuur 9: Uurtarief (€ excl. btw) per grootte advocatenkantoor

Figuur 10: Uurtarief (€ excl. btw) per provincie

Tabel 10: Uurtarief (€ excl. btw) per grootte kantoor en provincie

Provincie	Solo	2-5	6-10	11-20	+20	Totaal
Antwerpen	119	137	163	172	178	145
Brabant wallon	126	98	139	190	-	130
Brussel/Bruxelles	160	160	134	185	232	177
Hainaut	104	120	128	135		116
Liège	116	119	124	124	151	124
Limburg	115	123	128	121	150	125
Luxembourg	100	116	-	-	-	113
Namur	116	106	-	-	-	109
Oost-Vlaanderen	141	132	152	150	173	141
Vlaams-Brabant	131	123	135	254	-	152
West-Vlaanderen	113	144	150	138	198	139
Totaal gemiddeld*	126	131	143	176	199	144

* Gewogen gemiddelde

Tabel 11: Reden afwijking uurtarief per gewest

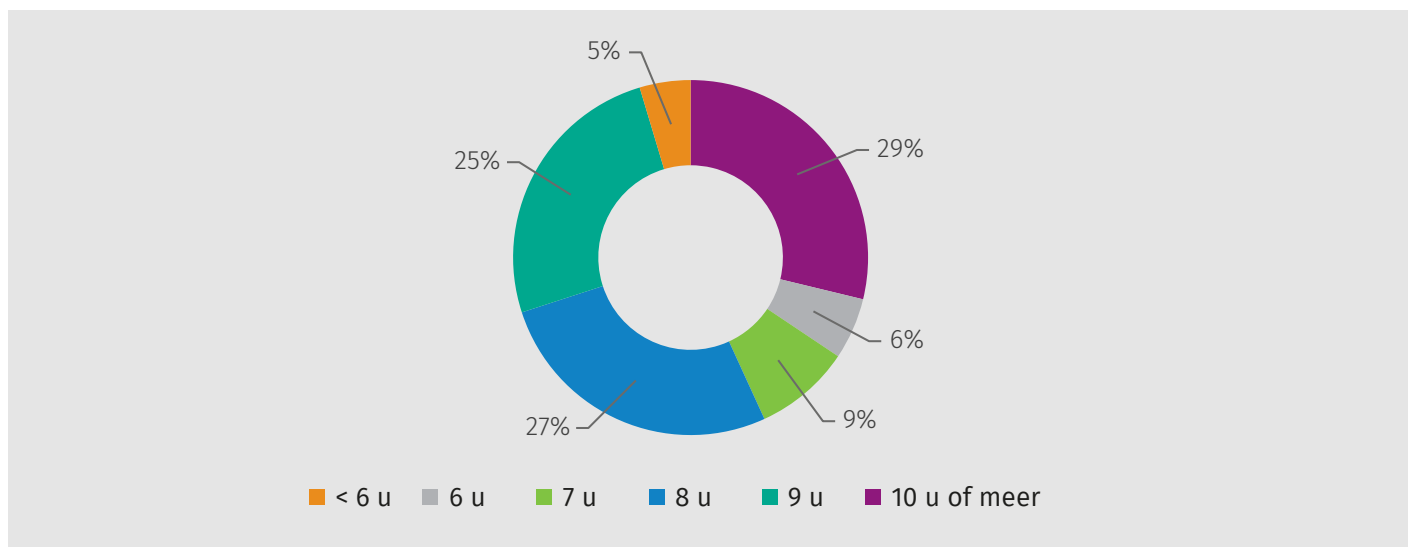
	Brussel		Vlaanderen		Wallonië		Totaal	
Nooit	3	3%	17	9%	22	19%	42	10%
Materie	36	38%	92	46%	50	43%	178	43%
Urgentie	40	42%	74	37%	43	37%	157	38%
Klant	74	77%	131	66%	61	53%	266	65%
Andere	14	15%	20	10%	18	16%	52	13%

Belangrijkste bevindingen

- Een vast uurtarief blijft de norm voor de Belgische advocatuur. Ongeacht de grootte van het advocatenkantoor (zie figuur 7) kiest 60% voor een vast uurtarief als primaire vergoeding. Ongeveer 25% van de advocaten hanteert ook een vast tarief per dossier. In vergelijking met de enquête 2020 zien we enkel bij de solokantoren een vermindering van het vast uurtarief ten voordele van een vast tarief per dossier.
- Kijken we naar het vast uurtarief per specialisatie (zie figuur 8), dan worden de laagste tarieven gehanteerd bij de klassieke persoonsgebonden-dossiers. Voor de dossiers inzake burgerlijk recht, personen- en familierecht en strafrecht wordt een tarief van resp. € 125 en € 127 excl. btw gehanteerd. Dossiers in de b2b-sfeer worden gemiddeld aan € 166 excl. btw gefactureerd. De absolute uitschieter is het transport- en fiscaal recht met een tarief van resp. € 186 en € 184 excl. btw.
- Figuur 9 leert ons dat het vast uurtarief ook gerelateerd is aan de grootte van het advocatenkantoor: hoe groter het kantoor, hoe hoger het tarief. De invloed van b2b-dossiers speelt hier naar alle waarschijnlijkheid ook een rol.
- Indien we rekening houden met zowel de grootte van het kantoor als de provincie waar het hoofdkantoor gevestigd is, zijn Brussel (€ 177), Vlaams-Brabant (€ 152) en Antwerpen (€ 145) de duurste provincies. De provincies Namen en Henegouwen zijn de goedkoopste. In een aantal provincies is er in functie van de grootte van het kantoor een lineaire verhoging van het uurtarief (zie figuur 10). In vergelijking met de enquête 2020 zien we een lichte verhoging van de tarieven van de kleine kantoren en een lichte daling van deze van de grotere.
- De belangrijkste reden (65%) om van het vast uurtarief af te stappen, is in functie van de klant (zie tabel 11). In Brussel wordt dit zelfs als reden opgegeven door 77% van de respondenten. Afwijkingen omwille van een specifieke materie of zekere urgentie is een reden bij 40% van de respondenten. Slechts 10% zegt nooit af te wijken van zijn uurtarief.

6 Hoeveel uur per dag werkt en factureert de Belgische advocaat?

Figuur 11: Gemiddeld aantal uren gepresteerd per advocaat of vennoot per dag voorbij 12 maanden

Tabel 12: Gemiddeld aantal gewerkte uren per advocaat of vennoot per gewest

Gewest	Gewerkte uren per dag
Brussel/Bruxelles	8,39
Vlaanderen	8,45
Wallonië	8,65
Gemiddeld	8,49

Voor de berekening van het gemiddelde telden wij 'minder dan 6 uur' als 5 uur en '10 uur of meer' als 10 uur. De resultaten zijn vrij conservatief.

Tabel 13: Gemiddeld aantal gewerkte uren per advocaat of vennoot per dag en volgens grootte kantoor

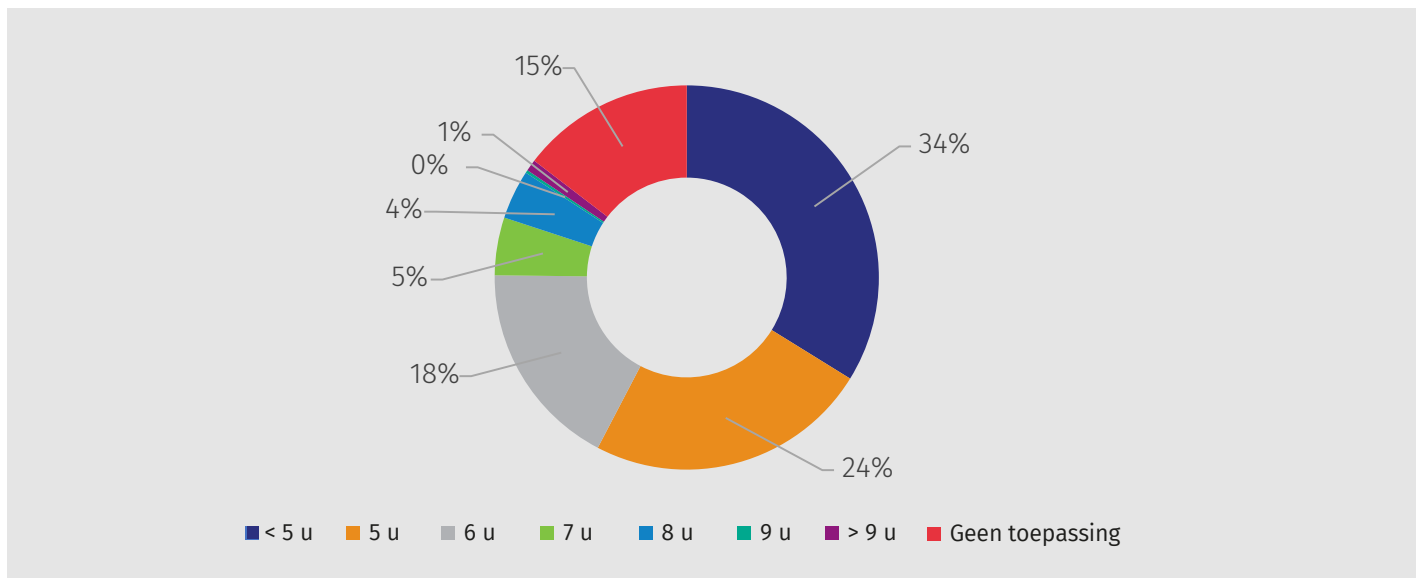
Grootte kantoor	Gewerkte uren per dag
Solo	8,06
2-5	8,61
6-10	8,78
11-20	8,4
+20	8,95
Gemiddeld	8,49

Voor de berekening van het gemiddelde telden wij 'minder dan 6 uur' als 5 uur en '10 uur of meer' als 10 uur. De resultaten zijn vrij conservatief.

Figuur 12: Gemiddeld aantal uren gefactureerd per advocaat of venoot per dag over de afgelopen 12 maanden

Tabel 14: Niet gefactureerde uren per grootte advocatenkantoor (minimale raming)

Grootte advocatenkantoor	0 u		1 u		2 u		3 u		4 u		5 u		6 u		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Solo	1	1%	9	10%	18	20%	18	20%	22	24%	12	13%	11	12%	91	3,4
2-5	5	4%	9	8%	7	6%	31	28%	27	24%	12	11%	21	19%	112	3,7
6-10	2	3%	3	5%	5	8%	12	20%	16	27%	10	17%	12	20%	60	3,9
11-20	1	2%	6	12%	8	16%	12	24%	10	20%	8	16%	4	8%	49	3,3
+20		0%	4	11%	5	14%	8	22%	4	11%	6	17%	9	25%	36	3,8
Totaal	9	3%	31	9%	43	12%	81	23%	79	23%	48	14%	57	16%	348	3,6

Tabel 15: Niet gefactureerde uren per gewest (minimale raming)

Gewest	0 u		1 u		2 u		3 u		4 u		5 u		6 u		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Brussel	3	4%	7	8%	13	16%	20	24%	19	23%	10	12%	11	13%	91	3,4
Vlaanderen	4	2%	20	12%	24	14%	37	21%	35	20%	26	15%	27	16%	112	3,7
Wallonië	2	2%	4	4%	6	7%	24	26%	25	27%	12	13%	19	21%	60	3,9
Totaal	9	3%	31	9%	43	12%	81	23%	79	23%	48	14%	57	16%	348	3,6

Tabel 16: Niet gefactureerde uren per juridische materie (minimum schatting)

Juridische materie	0 u		1 u		2 u		3 u		4 u		5 u		6 u		Totaal	
Aannemingsrecht	3	2%	8	6%	15	11%	32	24%	23	17%	16	12%	20	15%	133	3,2
Burgerlijke aansprakelijkheid / verzekeringsrecht / verkeersrecht	3	2%	11	8%	15	11%	38	27%	27	19%	24	17%	24	17%	142	3,7
Faillissement/ gerechtelijk akkoord		0%	2	3%	7	9%	19	26%	11	15%	11	15%	13	18%	74	3,4
Fiscaal recht		0%	4	9%	7	16%	14	31%	6	13%	6	13%	4	9%	45	3,1
Handelsrecht	1	1%	7	5%	19	14%	31	23%	24	18%	18	13%	23	17%	136	3,4
Huur en handelshuur/ contractenrecht	4	2%	11	7%	15	9%	34	21%	30	19%	18	11%	26	16%	161	3,2
Personen- en familieright	4	2%	8	5%	16	10%	28	17%	36	22%	19	12%	24	15%	162	3,1
Publiek recht/ administratief recht/ overheidscontracten	2	3%	7	10%	10	15%	10	15%	14	21%	5	7%	12	18%	67	3,1
Sociaal recht/ arbeidsrechten/ sociale zekerheid	2	3%	8	11%	8	11%	11	15%	16	22%	6	8%	13	18%	73	3,1
Strafrecht	2	3%	3	4%	8	11%	13	18%	14	19%	8	11%	13	18%	74	3,1
Transport		0%	2	20%	1	10%		0%	2	20%	2	20%	2	20%	10	3,4
Venootschapsrecht		0%	6	7%	12	14%	17	20%	18	21%	10	12%	16	19%	84	3,6
Andere	1	1%	5	6%	6	8%	17	22%	18	23%	4	5%	11	14%	78	2,9
Totaal	22		82		139		264		239		147		201		1239	3,3

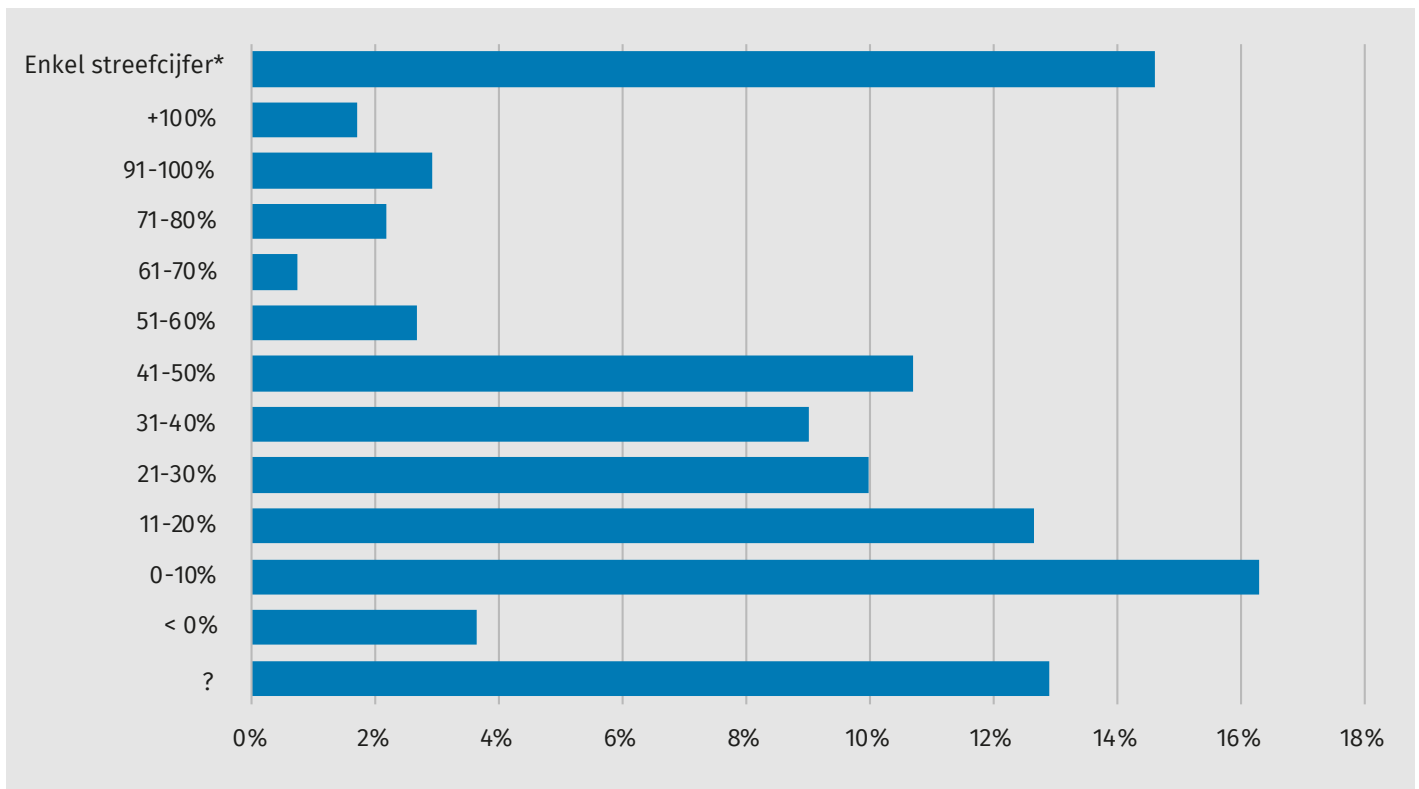
Tabel 17: Gemiddeld aantal uren gefactureerd per dag, per advocaat of venoot in functie van de grootte van het kantoor

Aantal gefactureerde uren	Solo	2-5	6-10	11-20	+20	Totaal
< 5 u	43%	34%	39%	26%	5%	34%
5 u	18%	24%	22%	30%	36%	24%
6 u	14%	12%	14%	26%	41%	18%
7 u	4%	3%	6%	8%	10%	5%
8 u	1%	7%	6%	2%	3%	4%
9 u	-	1%	-	-	-	0%
> 9 u	1%	1%	3%	-	-	1%
-	19%	18%	10%	8%	5%	15%
Gemiddeld aantal uren	4,81	5,14	5,21	5,22	5,68	5,14

Tabel 18: Gemiddeld aantal uren gefactureerd per dag, per advocaat of venoot uitgesplitst per gewest

Aantal gefactureerde uren	Brussel	Vlaanderen	Wallonië	Totaal
< 5 u	27%	37%	34%	34%
5 u	30%	22%	22%	24%
6 u	19%	17%	17%	18%
7 u	5%	6%	3%	5%
8 u	6%	5%	2%	4%
9 u	-	1%	-	0%
> 9 u	-	2%	1%	1%
-	13%	12%	21%	15%
Gemiddeld aantal uren per gewest	5,24	5,18	4,97	4,11

Figuur 13: Gewenste toename/afname van het aantal te factureren uren per dag per advocaat of vennoot

* Respondent weet niet hoeveel hij vandaag factureert, geeft wel bedrag voor gewenste facturatie

Tabel 19: Welke activiteiten worden niet in rekening gebracht?

Niet-gefactureerde activiteiten	Solo		2-5		6-10		11-20		+20		Totaal	
Uren gerelateerd aan geen enkele zaak	59	52%	80	58%	59	86%	34	64%	21	54%	253	62%
Administratie	72	64%	80	58%	46	67%	36	68%	25	64%	259	63%
Opleiding	102	90%	113	82%	63	91%	44	83%	29	74%	351	85%
Werving van klanten	69	61%	75	55%	51	74%	36	68%	31	79%	262	64%
Een bewuste keuze	64	57%	78	57%	43	62%	26	49%	24	62%	235	57%
Andere	15	13%	12	9%	5	7%	2	4%	-	0%	34	8%
Totaal	113	100%	137	100%	69	100%	53	100%	39	100%	411	100%

Belangrijkste bevindingen

- Gemiddeld werkt een advocaat acht uur en half per dag. We zien weinig verschillen tussen de regio's. Nochtans merken we een stijging van het aantal gepresteerde uren naarmate het kantoor groter wordt: een soloadvocaat werkt gemiddeld 8u, een advocaat van een groot kantoor 9.
- 34% van de advocaten slaagt er niet in om de helft van hun prestaties te factureren. 24% factureert 5u per dag per advocaat (zie figuur 12).
- Uit tabel 14 leiden we af dat voornamelijk de kantoren met 6-10 advocaten en >20 advocaten heel wat uren niet factureren. Inzoomend op de juridische materies blijken de kantoren met burgerlijk recht en verkeersrecht als specialisatie veel uren te presteren.
- 13% van de advocaten hebben geen idee van het aantal uren dat ze factureren. Dit is vooral zo bij de kleine kantoren. Hoe groter het kantoor, hoe groter de druk om meer te factureren (zie tabel 17). De soloadvocaat factureert gemiddeld 4,81 u, de advocaat in een groot kantoor 5,68 u (zie tabel 17).
- Tabel 18 geeft geen noemenswaardige regionale verschillen aan.
- Indien we polsen naar het gewenst aantal uren dat ze zouden willen factureren, geeft 28% een verhoging van 0-20% te wensen, 30% zegt een gemiddelde verhoging van 21-50% na te streven. 11% geeft aan sterk te willen verhogen. Toch wel een hele uitdaging. Opmerkelijk is dat 13% van de respondenten dat aangaf geen idee te hebben van zijn huidig facturatie-niveau, wel een streefdoel heeft wat te factureren uren betreft (zie figuur 13).
- Opleidingen (85%) worden het vaakst aangeduid als niet-factureerbare uren. Enkel in de kantoren met > 20 advocaten geeft met het werven van nieuwe collega's als grootste tijdsvreter aan. 57% van de respondenten kiest bewust om minder te factureren in bepaalde dossiers (zie tabel 19).

7 Wat is het effect van de COVID-crisis op de omzet?

Tabel 20: Impact van de COVID-crisis op de omzet voorbij 12 maanden per grootte kantoor

Grootte van advocatenkantoor	Solo		2-5		6-10		11-20		+20		Totaal	
Een aanzienlijke stijging	4	4%	7	5%	3	4%	2	4%	6	15%	22	5%
Een kleine toename	3	3%	11	8%	6	9%	6	11%	9	23%	35	9%
Geen invloed	45	40%	54	39%	26	38%	24	45%	17	44%	166	40%
Een kleine daling	44	39%	45	33%	26	38%	19	36%	5	13%	139	34%
Een aanzienlijke daling	17	15%	20	15%	8	12%	2	4%	2	5%	49	12%
Totaal	113	100%	137	100%	69	100%	53	100%	39	100%	411	100%

Tabel 21: Impact van de COVID-crisis op de omzet voorbij 12 maanden per regio

Gewest	Brussel		Vlaanderen		Wallonië		Totaal	
Een aanzienlijke stijging	9	9%	10	5%	3	3%	22	5%
Een kleine toename	6	6%	15	8%	14	12%	35	9%
Geen invloed	39	41%	89	45%	38	33%	166	40%
Een kleine daling	33	34%	70	35%	36	31%	139	34%
Een aanzienlijke daling	9	9%	15	8%	25	22%	49	12%
Totaal	96	100%	199	100%	116	100%	411	100%

Tabel 22: Impact van de COVID-crisis op de omzet voorbije 12 maanden per juridische materie

	Een aanzienlijke stijging	Een kleine toename	Verhoging	Geen invloed	Een kleine daling	Een aanzienlijke daling	Vermindering
Aannemingsrecht	6%	12%	18%	39%	29%	14%	43%
Burgerlijke aansprakelijkheid / verzekeringsrecht / verkeersrecht	2%	8%	10%	42%	33%	16%	49%
Faillissement/ gerechtelijk akkoord	12%	7%	19%	30%	31%	20%	51%
Fiscaal recht	11%	13%	24%	27%	44%	4%	49%
Handelsrecht	10%	9%	19%	35%	37%	10%	46%
Huur en handelshuur/ contractenrecht	6%	6%	12%	40%	39%	10%	48%
Personen- en familierecht	1%	8%	9%	40%	35%	16%	51%
Publiek recht/ administratief recht/ overheidscontracten	10%	9%	19%	43%	28%	9%	37%
Sociaal recht/ arbeidsrechten/ sociale zekerheid	8%	10%	18%	32%	36%	15%	51%
Strafrecht	3%	8%	11%	39%	28%	22%	50%
Transport	10%	0%	10%	50%	40%	0%	40%
Vennootschapsrecht	10%	13%	23%	38%	29%	11%	39%
Andere	5%	8%	13%	50%	28%	9%	37%

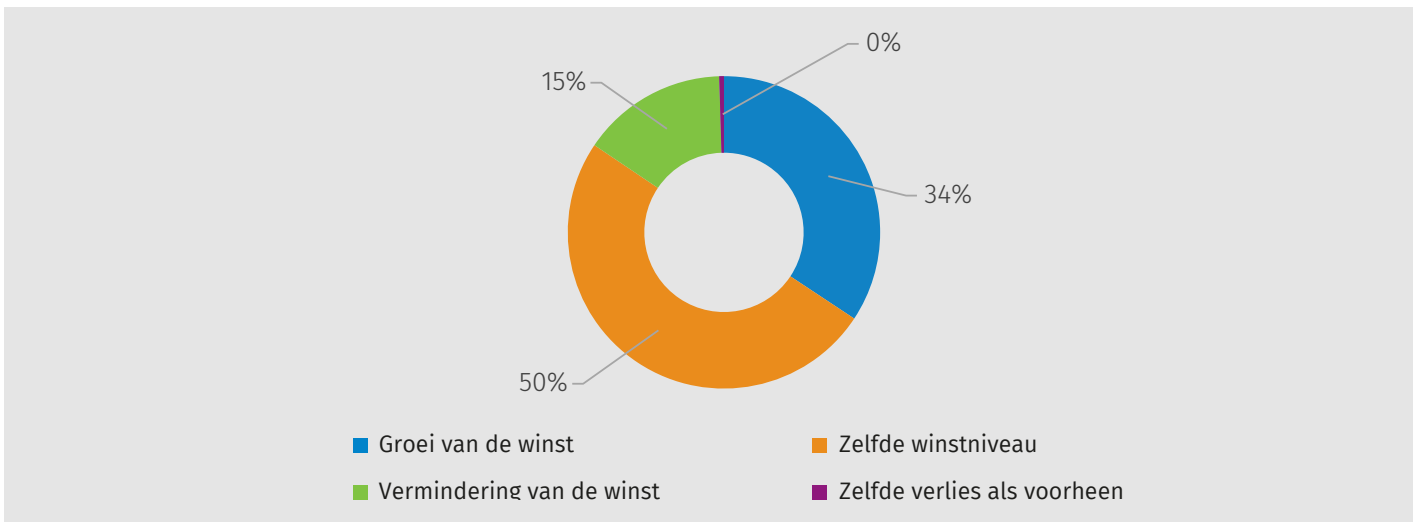
Belangrijkste bevindingen

- 40% van de kantoren meldt dat zij geen impact op hun omzet van de voorbije 12 maanden vaststellen. Dit is een goed resultaat. 34% noteerde een lichte daling. Hoewel er weinig verschillen zijn, ondervinden middelgrote en grote kantoren het meest positieve effect (zie tabel 20). Wel merken we op dat 22% van de Waalse kantoren hun omzet aanzienlijk zag dalen (zie tabel 21).
- Kantoren die zich specialiseren in fiscaal recht (24%), vennootschapsrecht (23%), handelsrecht (19%) en publiek recht (19%) realiseerden de grootste omzetstijging. Advocatenkantoren met focus op faillissementen (51%), (51%), sociaal recht (51%) en strafrecht (50%) zagen hun omzet dalen (zie tabel 22).

8 Hoe werkt de advocaat verder aan de toekomst?

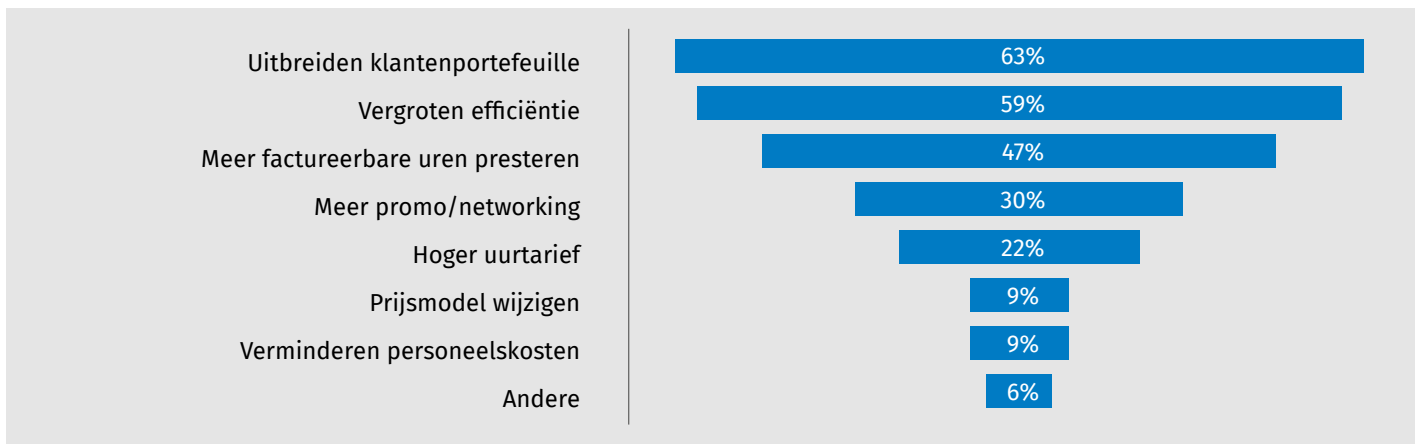
Figuur 14: Winstverwachting voor de komende 12 maanden

Tabel 23: Winstverwachting in functie van grootte kantoor

Grootte advocatenkantoor	Solo	2-5	6-10	11-20	+20	Totaal
Winstgroei	34%	39%	38%	19%	36%	34%
Zelfde winstniveau	51%	46%	45%	64%	51%	50%
Minder winst	15%	15%	17%	17%	10%	15%
Zelfde verlies als voorheen	0%	1%	0%	0%	3%	0%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Figuur 15: Instrumenten verhoging winst

Opmerking: we hebben 139 respondenten antwoorden verzameld (mensen die een toename van de winst verwachten)

Belangrijkste bevindingen

- Belgische advocaten zijn eerder positief. 34% van de respondenten verwacht winstgroei, 50% verwacht een status quo (zie figuur 14). 139 advocaten die verwachten te groeien, willen dit doen door de uitbreiding van het klantenbestand, de verbetering van de efficiëntie van hun praktijk en de verhoging van het aantal factureerbare uren (zie figuur 15).
- Aan alle respondenten vroegen we hoe zij de prestaties van hun praktijk willen verbeteren. De top vijf omvat o.a. beter e-mail- en dossierbeheer, nauwkeurige tijdregistratie en proactieve communicatie met cliënten (zie figuur 16).
- Tabel 24 geeft aan dat 23% van de kantoren niet van plan is de komende 12 maanden veranderingen door te voeren. Met uitzondering van marketing is er weinig verschil tussen de regio's.
- Terwijl kleine praktijken zich richten op het verbeteren van hun tijdregistratie, dossier- en e-mailbeheer en facturatie, focussen de grotere kantoren zich meer op marketing en communicatie (zie tabel 25). Opvallend is dat alle respondenten bijna evenveel belang hechten aan het beheer van dossiers en e-mails.

9

Een aantal opmerkelijke bevindingen

Dit onderzoek heeft tot doel om advocaten inzicht te geven in een aantal belangrijke factoren zoals de samenstelling van het kantoor, de prijspolitiek en de werkdruk. Daarbij werd rekening gehouden met regionale aspecten, grootte van kantoor en specialisatie. Hopelijk zijn we daarin geslaagd!

Belangrijkste bevindingen:

- Gemiddeld nemen advocatenkantoren één stagiair per 5 advocaten en één administratief of financieel persoon in dienst voor elke 2 of meer advocaten. In Wallonië en Vlaanderen hebben advocatenkantoren aanzienlijk meer ondersteunend personeel dan in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, de kantoren met meer dan 20 advocaten uitgezonderd.
- Een advocaat behandelt 84 dossiers per jaar. Een Waalse advocaat behandelt 83 dossiers, een Vlaamse advocaat 80. Een Brusselse advocaat behandelt er 'slechts' 47. Dit resultaat wordt beïnvloed door de grootte van de onderneming en/of haar profiel (niche- of generalistisch kantoor);
- 60% van de respondenten hanteert nog steeds het vaste uurtarief. 30% van de respondenten biedt een vaste prijs per dossier aan.
- De advocaat werkt gemiddeld 8,5 uur per dag. Er zijn weinig regionale verschillen. Wel stijgt het aantal gepresteerde uren in functie van de grootte van het kantoor: een soloadvocaat werkt 8 uur, een advocaat in een groot kantoor 9 uur. Van deze uren, zal de advocaat slechts 4 à 5 uur per dag factureren... 28% van de respondenten zou de gefactureerde tijd met 20% willen verhogen. 13% van de respondenten weet niet hoeveel uur zij per dag factureren. Kortom, er is nog werk aan de winkel.
- Als groei-instrument duiden advocaten aan: de uitbreiding van hun cliënteel, de verbetering van de efficiëntie van hun kantoor en meer factureerbare uren.
- Voor 77% van de respondenten staat prestatieverbetering al op de agenda. De grote kantoren willen dit bereiken door hun communicatie en marketing te verbeteren. Kleine en middelgrote ondernemingen richten zich op betere tijdsregistratie, beter dossier- en e-mailbeheer.